

KRISTIAN NOVAK – TOMISLAV ZAJEC, ČRNA MATI ZEMLJA, RED. DORA RUŽDJAK PODOLSKI, ZKM

Oneobičena stvarnost

Črna mati zemla, nova predstava Zagrebačkog kazališta mladih nastala po romanu Kristiana Novaka u dramaturgiji Tomislava Zajca, praižvedena 1. travnja u režiji Dore Ruždjak Podolski, jedna je od rijetkih koja u sebi sadržava ono što današnju publiku istodobno uzbuđuje i uznemirava, koliko zbog sadržajne intrigantnosti toliko stoga jer na pozornicu vraća ono što je iz hrvatskog kazališta „istjerao“ takozvani postdramski teatar. U postdramskim uradcima najčešće zbrkanu priču, kaotične emocije i nemišle misli, u ovoj predstavi zamijenila je jasnoća fabule, čistoća emocija i čitljiva poruka.

Nije to naravno samo zasluga „starog-novog kazališta“ nego predstave koja u središte kazališnoga obzora vraća sve ono što je zbog straha od teatarskog kontinuiteta proizvodilo i kao kriterij nudilo nezanimljivo postdramsko kazalište. Dakako najveća zasluga pripada autoru romana Kristianu Novaku, redateljici Dori Ruždjak Podolski i Tomislavu Zajcu, autoru dramaturgije koji je vjerno slijedio sadržaj romana i tamo gdje nije pridonosio dramatskoj predstavi.

Roman Črna mati zemla rastvara fantazmagorične i traumatične svjetove protagonista Matije Dolenčeca; njegovu potragu za identitetom i vlastitom prošlošću, osobito potragu za iskupljenjem grijeha prema umrlom ocu koja je, poput usijana žiga utisnuta u tijelo, obilježila i odredila njegov život; prvo kao šestogodišnjaka u neimenovanom međimurskom selu, a onda i Zagrebu, u kojem ga prošlost ne pušta u sadašnjost.

Svijet Matijine zagrebačke odraslosti Novak kontrapunktira seoskom, arhaičnom, jezično škrtom, mitskom prostoru djetinjstva uronjena u crnu majku zemlju, u njezinu iskonsku moć. Ti prostori mjesta su dramske radnje koja u Matiji, a onda i protagonistima oko njega, sučeljavaju traume i frustracije, običaje i legende, loše međuljudske odnose i strah od budućnosti, s kraja osamdesetih i početka

Črna mati zemla sučeljava mitsko i realno

Snimio Marko Ercegović

devedesetih godina prošloga stoljeća. A sve to romanopisac još komplicira političkim diskurzom koji ilustrira i pojašnjava raspad Jugoslavije i nastanak Hrvatske.

Osjećaj krivnje i žudeno iskupljenje zbog nemoći da dopre do mrtvog oca i zamoli oprost zbog nepromišljenoga „mrzim te!“ u Matiji stvaraju ponore kojima ne zna izlaza i u koje povlači, on tako misli i vjeruje, suseljanje koji će u dva mjeseca počiniti samoubojstvo. To je istina o „odrastanju jednog djeteta koje je odbilo vjerovati da mu je umro otac i koje je splet nesretnih okolnosti gotovo pretvorio u glavnog krivca za događaje“, u kazališnoj knjižici piše Zajec.

Splet svih tih okolnosti dovest će do prijateljstva, po dječjoj nesretnosti, dvojice dječaka, Matije i Franje, koji, misli Zajec, „negdje na obroncima mahovitosti vremena, rata i običaja pokušavaju jedan drugomu objasniti svijet, a sve kako bi preživjeli“. No Franjo ipak ne preživi nego se, nakon što ga je još jednom silovao mjesni pedofil, utopi u Muri.

Matijina nemoć da zaboravi djetinjstvo, prostor „između ukradenih trenutaka ljepote usred mračne, 'crne zemle' Međimurja“ i Muri, gdje se Franjo „ide odmoriti“, poprište je radnje. Unutar tih koordinata egzistira Zajecova permeabilna dramaturgijska prilagodba i redateljičina scenska izvedba Novakova romana. Sučeljavanje realnog prostora posljedica i mitskoga prostora uzroka, koji pritaje i u svakom trenutku vrebaju žrtve, agoni su i poticaji od kojih redateljica oneobičava stvarnost tog arhaičnog svijeta i ugrađuje ih u predstavu.

Kao u zrcalu redateljica u tim prostorima suočava Matijine traume i demone (Hešto i Pujto) – potpomognute mjesnim legendama (Svečari i Međimurske Dekle) – s teškim životom njegove obitelji i socijalnim stanjem sela. Unutar tih odnosa, unutar njihovih otkrivenih i skrivenih tajni, predrasuda i seksualnih nastranosti, pulsiranje života prevodi u simboliku kazališnih znakova kojima apotrofiraju ne samo uzroke i posljedice, navike i

mentalitet, egzistencije i sudbine jednog mrtvog prostora i vremena nego i rastvara njihovu svestremenost.

Da tako dobro zamišljenu redateljskom namumu nije uzmanjkalo iznijansiranih rješenja u zgušnjavanju dramskosti i prožimanju dramskih prizora protagonista s legendama, koje su malo iskorištene pri montaži mozaične strukture predstave – što je dovelo do ritmičkih i dinamičkih oscilacija – bila bi to doista izvrsna predstava. Zbog tih oscilacija se, iako je riječ o veoma moćnoj predstavi, dramska radnja mjestimice odveć razlijevala u širinu. Htjelo se više nego je publici potrebno da bi prepoznala iskonsku snagu svijeta koji egzistira na rubu straha od života i žudnje za čudima života.

U tom fantazmagoričnom i snomoričnom svijetu međimurskoga sela na kraju nigdine, tamo na rubu ili nutrini neke crne zemle, na razini simbola u obliku vrbovih prutnjaka veoma dobro funkcionirala je scenografija Stefana Katunara, kao i kostimi Doris Kristić, koji nisu bili folklorni ukras, nego su dopunjavali karakternu složenost likova i dojmiljivi glumački rezultat.

Uz protagoniste Matiju i Franju, koje su poletno, predano, uvjerljivo i nadareno glumili Adrijan Pezdirc i Dado Ćosić, dominirao je ženski dio ansambla. S više nijansi glumice su predočile složene sadržaje svojih likova. Istaknule su se Doris Šarić Kukuljica (Majka), Nataša Dorčić (Iva), Suzana Nikolić (Učiteljica i Dejanova majka), Mía Biondić (Dina), Urša Raukar (Baka), Barbara Prpić (Milica), Milica Manojlović (Pujto), Dora Polić Vitez (Terezika Kunčec). Njima se pridružuju veoma dobri Zoran Čubrilo i dojmiljivi Danijel Ljuboja.

Uspjelosti predstave itekako su pridonijeli i nespomenuti glumice i glumci, skladatelj Stanko Kovačić, kreatorica scenskog pokreta Petra Hrašćanec i ostali suradnici.

ANDRIJA TUNJIĆ